

ARCHEOLOGIJA „SU LIETUVOS TSR ISTORIJOS KATEDROS VĖLIAVA“

ALEKSIEJUS LUCHTANAS

Archeologijos mokslo raida sovietų Lietuvoje iki šiol nesusilaukė platesnės išsamios studijos. Daugiau informacijos apie šį laikotarpį teikia tik keli progeniai straipsniai, analizuojantys archeologijos mokslą universitete (Kulikauskas, 1981, p. 111–118; Luchtas, 1999, p. 7–14) arba įvairių įvykių liudininkų prisiminimai (Kulikauskas, 2003).

Labai nepalanki situacija rengti archeologus Vilniaus universitete (tuomet vadintame *Vilniaus valstybinis Vinco Kapsuko universitetas*) susiklostė 1966 m. – akademiko Juozo Žiugždos iniciatyva ir palaikant tuometinei Universiteto vadovybei Istorijos ir filologijos fakultete buvo įsteigta nauja *Lietuvos TSR istorijos katedra*, kuriai pradžioje J. Žiugžda ir vadovavo. Steigiamama katedra lyg ir turėjo vadintis *Lietuvos TSR istorijos, archeologijos ir etnografijos katedra*. Tačiau pavadinime liko tik *Lietuvos TSR istorija*, o archeologų rengimas buvo drastiškai nutrauktas. Visos tuo metu vienintelio Universitete dirbusio archeologo doc. Prano Kulikausko pastangos įrodyti Universiteto vadovybei, kad būtina išlaikyti archeologiją kaip atskirą dalyką, buvo bergždžios (Kulikauskas, 2003, p. 128). Nuo pat 1966 m. iki 1973 m. Vilniaus universitetas iš esmės nerengė archeologų. Tik išskirtiniai atvejais keliems studentams buvo leidžiama rašyti kursinį ar diplominį darbą archeologine tematika, apsiribota viena privaloma visiems istorikams kelių savaičių trukmės archeologine praktika. Studentai išklausydavo tik du archeologijos kursus, skaitomus doc. Prano Kulikausko. Tai buvo *Archeologijos pagrindai* ir *Lietuvos archeologija*. Šių kursų turinys buvo panašesnis į *TSRS archeologijos* kursą, skaitomą visų Sovietų Sajungos aukštųjų mokyklų istorikams pagal bendrą programą ir Maskvos universiteto profesoriaus Daniilo Avdusino parengtą vadovėlį. Nors sąlygos buvo labai nepalankios, keliems studentams pavyko įgyti archeologijos žinių, gal labiau savo iniciatyva ir savarankiškai studijuojant, ir vėliau sėkmingai dirbtį archeologijos srityje. Paminėtini Eugenijus Jovaiša, Ilona Vaškevičiutė, Romas Olišauskas, Algimantas Varnas, Juozas Markelevičius, Birutė Puniskytė-Salatkienė, Algirdas Girininkas ir kt.

Archeologų rengimas émė geréti tik nuo 1973 m., kai buvo nusprësta Lietuvos TSR istorijos katedroje įsteigti muziejininkystës specializaciją ir, pradedant nuo trečiojo kurso, skaityti daugiau archeologijos kursų, rašyti kursinius bei diplominius darbus archeologine tema. Šie sprendimai, palankūs archeologams rengti, buvo inicijuoti tuometinio katedros vedéjo doc. Jono Dobrovolsko ir visada palaikiusi archeologus Istorijos fakulteto dekanu doc. Vytautu Lesčiaus bei filosofo prof. Kazimiero Meškausko. Kasmet į Istorijos fakultetą buvo priimama papildomai dešimt studentų ir nuo trečiojo kurso atsirado galimybë rinktis muziejininko specializaciją. Tvardaraščiuose, nenorint erzinti nepalankiai žiūrinčio į archeologus tuometinio rektorius akad. Jono Kubiliaus, figûravo tik vienas specializacijos pavadinimas – muziejininkysté. Aukštojo mokslo baigimo diplome bûdavo įrašoma *Istorikas, istorijos ir visuomenës mokslų dëstytojas* ir tik iš priedų buvo galima sužinoti, kad specializacija – muziejininkysté. Šią specializaciją pasirinkti pavykdavo ne visiems norintiems ar patiembs gabiausiems studentams. Specializacijos gavimas ir studijų baigimas dar ne visuomet garantavo darbą archeologijos srityje. Absolventai dažniausiai patek davø į įvairių profilių muziejus, tarp jų į *Revoliucijos, F. Dzeržinskio memorialinę, Kauno IX forto* ar į provincijos muziejus ir tenkindavosi kukliu 110–125 rubliu atlyginimu. Tokia padétis buvo susidariusi dël centralizuoto diplomantų paskirstymo sistemos. Daug geresnį dëstytojo aukštojoje mokykloje darbą ir galimybę tësti studijas aspiranturoje garantavo tik prestižinė *TSKP istorijos* specializacija. Minëti sunkumai ir problemos vis dëlto neatgrasé jaunų žmonių nuo romantiško archeologo darbo. Specialistų rengimas buvo gana aukšto lygio, paskaitos įdomios ir gausiai lankomos. Iki 1978 m. Universitete dirbo vienintelis etatinis archeologas docentas Pranas Kulikauskas, dëstës *Archeologijos pagrindų, Lietuvos archeologijos ir Muziejininkystës* kursus visiems istorikams bei *Pabaltijo archeologijos* kursą tiems, kurių specializacija buvo muziejininkysté. Tuo metu buvo pasitelkti geriausi specialistai iš tuometinio Lietuvos TSR Mokslų akademijos Istorijos instituto Archeologijos skyriaus. Jie pui-kiai skaité šiuos kursus: *Akmens amžius Lietuvoje* – Rimutë Rimantienë, *Metalų laikotarpis Lietuvoje* ir *Archeologinių tyrinéjimų Lietuvoje istorija* – Adolfas Tautavičius, *Archeologinių tyrinéjimų metodika* ir *Lietuvių materialinë kultura IX–XVI a.* – Regina Volkaité-Kulikauskienë, *Lietuvos piliakalnių tyrinéjimai* – Vytautas Daugudis. Į archeologų rengimo darbą įsitrukë ir kitų Vilniaus universiteto fakultetų dëstytojai. Pirmą kartą pradëtas skaityti kursas *Antropologijos ir osteologijos pagrindai* (Gintautas Česnys), *Lietuvos numizmatika* (Stanislovas Janušonis). Daug pratybų vyko Lietuvos nacionalinio muziejaus (iki 1992 m. – Istorijos ir etnografijos muziejus) archeologijos fonduose. Muziejininkystës specializacijos studentams, be bendros visiems istorikams archeologinës praktikos, buvo privaloma dar viena lauko tyrimų praktika po ketvirtojo kurso ir viena muziejinë praktika. Istorijos fakulteto dekanas doc.

Pranas Kulikauskas
prie Punios
piliakalnio, 1967 m.

*Pranas Kulikauskas
near the Punia
hillfort, 1967*

Vytautas Lesčius dažnai išimties tvarka atleisdavo muziejininkystės specializacijos studentus nuo privalomų vasaros darbų studentų statybiniuose būriuose, rudeninių talkų kolūkiuose. Taip buvo sudaroma galimybė įgyti daugiau patirties įvairių laikotarpiai bei įvairių rūšių archeologijos ekspedicijose. Jose vyresniųjų kursų studentai buvo įdarbinami laborantais.

Aktyviai veikė Studentų mokslinė draugija, o Archeologijos būrelio nariams buvo organizuojamos įdomios paskaitos, susitikimai su žymiais archeologais, ekskursijos į archeologines vietoves. Būrelio nariai dalyvaudavo Sovietų Sąjungos studentų mokslinėse konferencijose. Ten buvo užmegzti ir iki šiol palaikomi moksliniai ir draugystės ryšiai su kitų sovietinių respublikų ir užsienio archeologais. Tačiau Vilniaus universiteto studentai archeologai jusdavo ir platesnių profesinių žinių bei teorinio pasirengimo trūkumą. Maskvos, Leningrado, Taškento universitetuose veikė archeologijos katedros ir buvo rengiami plataus profilio archeologai – jiems buvo skaitoma kur kas daugiau archeologijos kursų, daugiau vykdavo seminarų ir praktikų. Baigę studijas jie tapdavo archeologais, ta specialybė buvo įrašoma jų aukštojo mokslo baigimo diplome. Tai visiškai suprantama. O Vilniaus universiteto muziejininkystės specializacijos studentai turėjo išklausyti daug visiems Sovietų Sąjungos istorikams privalomų politinių dalykų, vieną dieną per savaitę dalyvauti Karinės katedros užsiėmimuose, laikyti privalomą *Mokslinio komunizmo* valstybinį egzaminą ir t. t. Nors studijuoti archeologiją minimu metu buvo gana ribotos galimybės, nemaža pirmųjų muziejininkystės specializacijos 1978, 1979 m. laidų absolventų dirbo ar iki šiol sėkmingai dirba archeologijos mokslų srityje (Vytautas Aleksiejūnas, Adomas Butrimas, Liudvikas Dzikas (1955–1991), Kęstutis Katalynas, Gediminas Gendrėnas, Jonas Genys, Gediminas Vaitkevičius ir kt.). Nuo 1973 iki 1990 m. Lietuvos TSR istorijos katedroje iš viso buvo parengta apie 120 archeologų – muziejininkų.

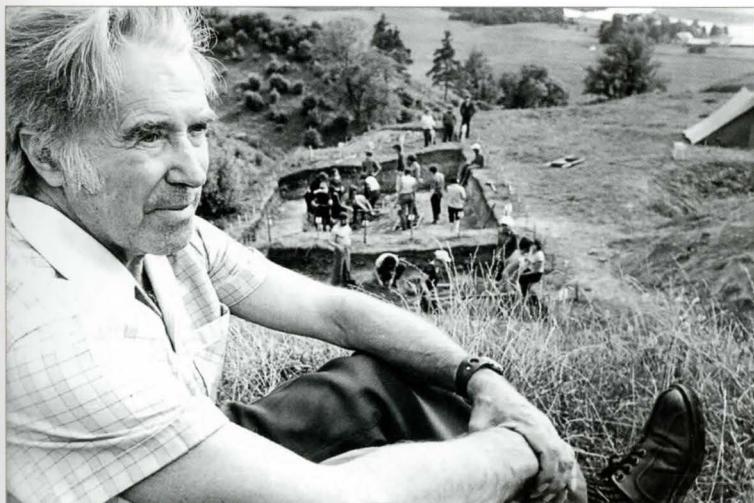
Archeologės:
Rimutė Jablonskytė-
Rimantienė (kairėje),
Regina Volkaitė-
Kulikauskienė (centre)
ir Ona Kuncienė
(dešinėje) su
radiniais, 1967 m.

Archaeologists Rimutė
Jablonskytė-Rimantienė
(on the left), Regina
Volkaitė-Kulikauskienė
(centre) and Ona
Kuncienė (on the right)
with artifacts, 1967

Sunkiomis *finalinio socializmo* sąlygomis atkurta muziejininkystės specializacija iš esmės padėjo užtikrinti aukštos kvalifikacijos specialistų – archeologų rengimą, o tuo metu sparčiai besiplėtojanti miestų archeologija suteikė archeologams darbo vietų tuometiniame *Paminklų restauravimo institute* ar paveldosaugos srityje. Iš esmės Lietuva, tėsdama Antrojo pasaulinio karo metu Jono Puzino inicijuotą vietinių archeologijos specialistų rengimą Vilniaus universitete, tenkinosi tik vietiniai kadrai. Tuo metu buvo galimybė studijuoti archeologiją ir kitur – Maskvoje ar Leningrade. Tačiau labai nedaug kas iš Lietuvos į tas studijas patekdavo, o archeologais Lietuvoje dirbdavo tik vienetai. Paminėtini Leningrado universiteto 1981 m. laidos auklėtinis Vytautas Ušinskas (1954–1991), 1988 m. ten apgynęs kandidato į mokslų daktarą disertaciją, dirbęs Lietuvoje miestų archeologijoje ir vėliau vadovavęs Kernavės kultūriniam rezervatui, bei kurį laiką miestų archeologijoje dirbęs Taškento universiteto auklėtinis Vladimiras Grišinas.

1978 m. Istorijos fakultete pradėjus dirbti šių eilučių autorui, daugelio dėstytojų valandininkų paslaugų buvo atsisakyta ir pagrindinius kursus skaitė du visu etatu dirbantys archeologai. 1983 m. išėjus į pensiją doc. Pranui Kulikauskui, fakultete vėl liko dėstytojauti tik vienas archeologas, skaitės beveik visus paminėtus kursus ir vadovavęs studentų praktikoms. Po metų į muziejininkystės specializacijos studentų

Pranas Kulikauskas
Mindaugo Sosto
piliakalnio pylimo
viršuje, Kernavėje,
1979 m.

*Pranas Kulikauskas
on the rampart of
Mindaugo Sostas
hillfort in Kernavė,
1979*

mokymą sėkmingai įsitraukė Mykolas Michelbertas, perėjęs iš tuometinio Vilniaus pedagoginio instituto. Jis po kelerių metų apgynė habilitacijos darbą ir tapo antroju po Jono Puzino archeologijos profesoriumi universitete. Nuo 1989 m. rengti archeologus Lietuvos TSR istorijos katedroje padėjo dar du dėstytojai archeologai – Algimantas Merkevičius ir Audrius Astrauskas.

LIETUVOS TSR ISTORIJOS KATEDROS ARCHEOLOGINĖS EKSPEDICIJOS

Pagal galiojančią visoje Sovietų Sajungoje mokymo programą visiems, studijuojantiems istoriją, buvo privaloma 2–4 savaičių archeologinė praktika. Tad katedroje dirbę archeologai turėjo rūpintis ir šia mokymo proceso dalimi. Archeologinės ekspedicijas organizuoti nebuvo lengva, susidurta su daugybe problemų. Ilgai neturėta nuolatinės tyrimų bazės, studentus tekdavo apgyvendinti mokyklose, kolūkių kultūros namuose, pas privačius asmenis ar tiesiog palapinėse miške. Tačiau prastos gyvenimo bei maitinimosi sąlygos ir menkas praktikų finansavimas – tai tik viena problemos dalis. 1966 m. panaikinus Archeologijos – etnografijos katedrą, ilgą laiką visiškai nebuvo atnaujinama tyrimams būtina materialinė techninė bazė. Universiteto ūkio dalis kartais skirdavo tik labai prastos kokybės kastuvų, moteriškų darbinių drabužių ir guminių batų, techninio spirito ir kitokių smulkmenų. Universiteto bendrabučiai paskolindavo patalynės, o Karinė katedra – pasenusių kiaurų palapinių. Visa fiksavimo technika: du penktuoju–šeštojo dešimtmečiu fotoaparatai *Kijev*, sena filmavimo kamera – buvo beviltiškai nusidėvė-

Mindaugo Sosto
piliakalnio Kernavėje
archeologiniai
tyrimai, 1979 m.

*Archaeological
investigations of the
Mindaugo Sostas hillfort
in Kernavé, 1979*

Mindaugo Sosto
piliakalnio Kernavėje
archeologiniai
tyrimai, 1981 m.

*Archaeological
investigations of the
Mindaugo Sostas
hillfort in Kernavé,
1981*

jusi. Visi matavimai buvo atliekami gulsčiuku ir viena sena rulete. Apie nivelyrą, teodolitą, kokybišką kompasą tik svajota. Negaudavo archeologai ir medžiagų radijiniams konservuoti lauko sąlygomis, modernesnių pakavimo medžiagų. Padėtis ēmė gerėti tik 1979 m., pradėjus nuolatinius tyrinėjimus Kernavėje. Padedant tuometiniam prorektoriui ūkio reikalams J. Jagminui ir Istorijos fakulteto dekanui doc. Vytautui Lesčiui, pavyko įsirengti du, o 1983 m. – dar vieną statybinį vagonėlių praktikos dalyviams apgyvendinti. Iš Gamtos fakulteto dovanų buvo gautas senovinis

Valdemaras Šimėnas (kairėje), Mykolas Černiauskas (antras iš dešinės), Eugenijus Butėnas (dešinėje) Mindaugos Sosto piliakalnio archeologinių tyrimų metu, 1981 m.

Valdemaras Šimėnas (on the left), Mykolas Černiauskas (second from the right) and Eugenijus Butėnas (on the right) during archaeological investigations of the Mindaugo Sostas hillfort, 1981

nivelyras, o iš sovietinės kariuomenės dalinio Šiaurės miestelyje Vilniuje nelegaliai išsigytas metalo ieškiklis. Žlungančio socializmo visuotinio deficitio sąlygomis buvo labai sunku surasti kokybiškų fotografavimo medžiagų, milimetrinio popieriaus ir kitų reikmenų grafinei fiksacijai ir brėžiniams, rūpintis maistu praktikos dalyviams. Tuo metu kaimo parduotuvės buvo ištuštėjusios, o Vilniuje vienam žmogui parduodamas ribotas maisto produktų kiekis. Išspręsti ekspedicijų buities problemas kartais padėdavo kolūkiečiai, kaimo mokytojai, kai kurių kolūkių pirmininkai. Ypač verta paminėti geranorišką pagalbą, suteiktą ekspedicijai, tiriančiai Varnupių (Marijampolės r.) piliakalnį 1971 m., ir visuomet nuoširdžiai globojusį ekspediciją Kernavės kolūkio pirmininką Antaną Kiaušą. Buvo ir kolūkių vadovų, labai nepalankiai žiūrinčių į archeologus (plg. Kulikauskas, 2003, p. 216).

Nepaisant gausybės sunkumų, Universiteto archeologai tyrinėjo nemažai garsių Lietuvos archeologijos objektų. Kai kurie tyrimai buvo vykdomi jungtinių Universiteto ir Istorijos instituto ekspedicijų. Taip pat, įvedus muziejininkystės specializaciją, keletui studentų buvo leista dalyvauti Istorijos instituto ekspedicijose. Vilniaus universiteto archeologijos specializacijos studentai dirbo tiriant Neravų-Misionarkos pilkapyną (vad. Ona Kuncienė), Jauneikių ir Griniūnų plokštinius kapinynus (vad. Adolfas Tautavičius), Nidos (vad. Rimutė Rimantienė), Kretuono (vad. Algirdas Girišinkas) akmens amžiaus gyvenvietes ir kitur. Kai kurioms studentų praktikoms vadovaudavo Lietuvos TSR istorijos katedros laborantė archeologė Danutė Bešienė.

Aprašomuoju laikotarpiu iki Archeologijos katedros atkūrimo Vilniaus universitas vykdė tyrinėimus Obelytės-Kaukų (1967–1969 m.), Sudargo (1970 m. – kartu

Aleksiejus Luchtanas (kairėje) su Regina Volkaitė-Kulikauskienė (dešinėje) „Pilies kalno“ piliakalnio Kernavėje archeologinių tyrimų metu, 1983 m.

Aleksiejus Luchtanas (on the left) and Regina Volkaitė-Kulikauskienė (on the right) during archaeological investigations of the „Pilies kalno“ hillfort in Kernavė, 1983

su Istorijos institutu), Varnupių (1971 m.), Maišagalos (1971–1973 m. – kartu su Istorijos institutu) piliakalniuose. Taip pat tyrinėti Vilkiautinio krūsninis pilkapynas (1973–1974 m., Varėnos r.), Aukštujų Rūsokų pilkapynas (1974 m. – kartu su Istorijos institutu). Didelės apimties tyrinėjimai kartu su Lietuvos istorijos institutu vyko 1975–1978 m. Narkūnuose (Utenos r.). Plačiausiai tyrinėtas Narkūnų Didysis piliakalnis, kurio apgyvendinimo

pradžia siekia II–I tūkstm. pr. Kr. sandūrą. Mažesnės apimties tiriamieji darbai vyko priešpilyje, vadinaname Utenio kapu, papėdės gyvenvietėje ir XIV–XV a. kapinyne. 1978 m. tyrinėtas ir Rudesos pilkapynas (Molėtų r.).

Reikšmingiausi sovietmečio epochos Vilniaus universiteto archeologų tyrinėjimai prasidėjo 1979 m. Kernavėje. 1980–1983 m. darbai buvo vykdomi kartu su Istorijos institutu. Tyrinėjimai Kernavėje tęsiama ir mūsų dienomis, o 1979 m. buvo pradėta kurti tyrimų bazę, kuri tarnauja iki šiol. Čia buvo išugdytos kelios Lietuvos archeologų kartos. 1989 m. po pirmųjų dešimties Vilniaus universiteto tyrimų sezonų Kernavėje buvo įsteigtas valstybinis Archeologijos ir istorijos muziejus, o 2004 m. Kernavės archeologinė vietovė įtraukta į UNESCO Pasaulio paveldo sąrašą. Visi Kernavės kultūriniai rezervatai dirbantys (ir dirbę) archeologai yra Vilniaus universiteto auklėtiniai, pirmuosius praktinius žingsnius archeologijoje žengę būtent šiame objekte. Paminėtini dirbę ir dirbantys Kernavėje archeologai Gintautas Karnatka (1962–2001), dr. Gintautas Vėlius, dr. Rokas Vengalis, Dalia Vaičiūnienė, Adolfas Jankauskas, Algimantas Kuzmickas, Dovilė Baltramiejūnaitė. Be toliau dirbančių pačioje Kernavėje, praktikas čia atliko nemažai žymų Lietuvos archeologų: dr. Gintautas Zabiela, dr. Gintautas Rackevičius, dr. Eugenijus Svetikas, dr. Albinas Kuncevičius, dr. Linas Girlevičius, dr. Romas Jarockis, dr. Justina Poškienė, dr. Rasa Banyté-Rowel, dr. Valdemaras Šimėnas, Tauras Poška, Daiva Luchtanienė, Robertas Žukovskis ir daugelis kitų. Jau nepriklausomoje Lietuvoje Kernavės archeologinė medžiaga sudarė kelių daktaro disertacijų (G. Vėliaus, M. Vitkūno, R. Vengalio), apgintų Vilniaus universitete jau atkūrus

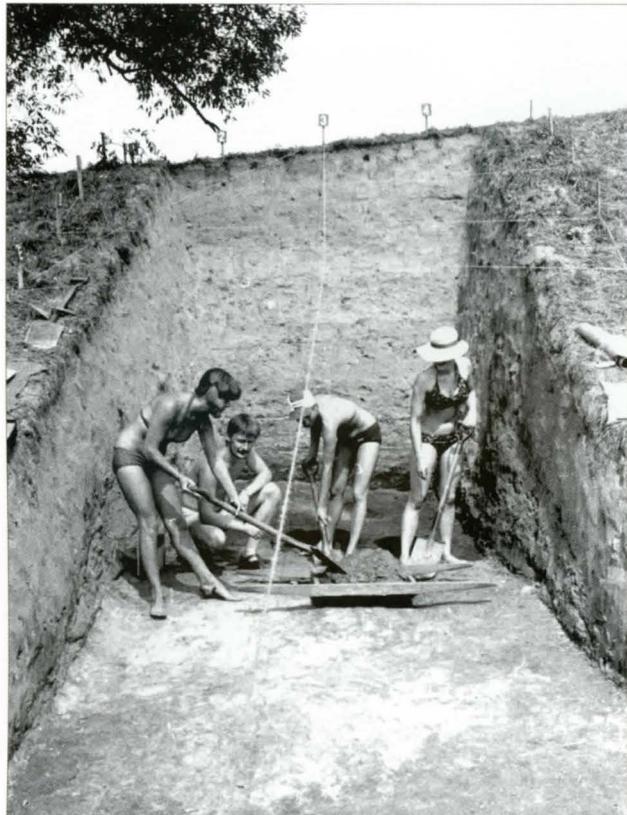
jame Archeologijos katedrą, pagrindą įkūrus Kernavėje nuo latinių archeologinių tyrinėjimų bazę, atsirado daugiau galimybių supažindinti studentus su moderniais tyrimų metodais. Čia pirmą kartą Lietuvoje platesniu mastu buvo taikomi neardantys objektų elektromagnetiniai žvalgymų metodai. Juos atliko Andriejus Staniukovičius (Maskva) ir Arkadijus Melnikovas (Sankt Peterburgas). Nuo 1985 m. pradėti radinių konservavimo lauko sąlygomis darbai (Janita Petrauskienė, Laima Vedrickienė). Universiteto antropologai prof. Gintautas Česnys, prof. dr. Rimantas Jankauskas ir kt. tyrė griautinių ir degintinių kapų kaulus. Archeozoologinę medžiagą tyrinėjo Valentina Danilčenko (Maskva) ir prof. Linas Daugnora (Kaunas), palinologinius tyrimus atliko dr. Onutė Kondratienė, paleobotaninius – prof. Eugenija Šimkūnaitė, dendrochronologinius – habil. dr. Teodoras Bitvinskas (Kaunas). Kernavėje sovietmečiu buvo organizuotos pirmosios ekspedicijos, i kurias įtraukta užsienio studentų. Čia kasinėjo Varšuvos universiteto Archeologijos instituto studentų, kurių specializacija buvo baltų archeologija, grupė. Atkūrus Nepriklausomybę užsienio studentų Kernavės tyrinėjimuose padaugėjo. Išvairiai metais dirbo grupės studentų iš Švedijos, pavieniai iš Jungtinės Karalystės, JAV, Lenkijos, Prancūzijos, Rusijos, Suomijos, Šveicarijos, Ispanijos, Latvijos. Kernavėje išugdyti Vilniaus universiteto auklėtiniai archeologai sėkmingai dirbo ir dirba užsienyje – Australijoje, Danijoje, Lenkijoje, Švedijoje, Vokietijoje, Ispanijoje.

Paskutiniai sovietinės epochos metais išsiplėtė Universiteto tiriamų objektų geografinia. Pradėjės dirbtį Universitete, prof. Mykolas Michelbertas tyrė Žemaitijoje Pa-

Regina Volkaitė-Kulikauskienė „Pilies kalno“ piliakalnio Kernavėje archeologinių tyrimų metu, 1983 m.

Regina Volkaitė-Kulikauskienė during archaeological investigations of the “Pilies kalno” hillfort in Kernavė, 1983

Aleksiejus Luchtas
(antras iš kairės)

„Pilies kalno“
piliakalnio Kernavėje
archeologinių tyrimų
metu, 1983 m.

Aleksiejus Luchtas
(second from the left)
during archaeological
investigations of the
“Pilies kalno” hillfort in
Kernavė, 1983

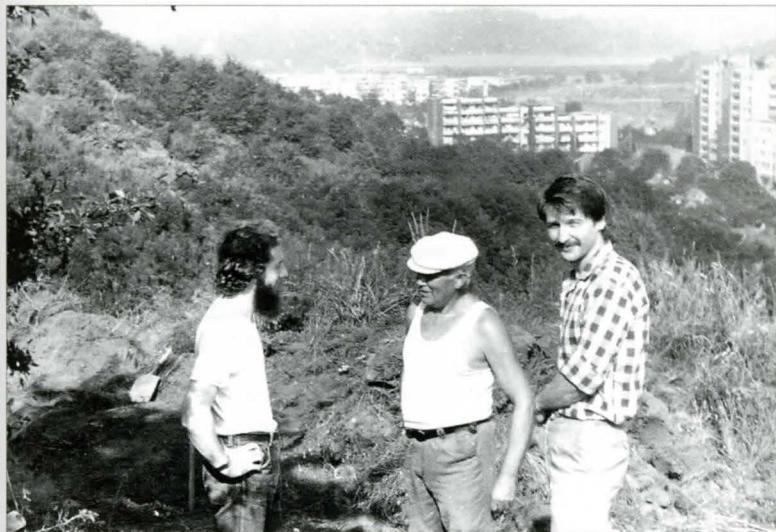
ragaudžio, Paalksnį pilkapynus, Audrius Astrauskas – Marvelės kapinyną Kauno mieste, o Algimantas Merkevičius – Stanaičių kapinyną Užnemunėje.

VILNIAUS UNIVERSITETO ARCHEOLOGŲ MOKSLINĖ VEIKLA

Sovietmečiu dideli pedagoginio darbo krūviai neleido Universiteto archeologams visiškai įgyvendinti savo galimybų mokslo srityje. Tačiau tuo metu Maskvoje, Archeologijos institute buvo apgintas vienas mokslo daktaro darbas (M. Michelbertas) ir viena kandidato disertacija (A. Luchtanas). Buvo išleista Prano Kulikausko monografija *Užnemunės piliakalniai* (1982) ir reikšminga pirmą kartą Lietuvoje apibūdinantį visą senajį geležies amžių M. Michelberto monografija (1986).

Naujausių tyrimų duomenys skelbtiniuose leidiniuose *Archeologiniai ir etnografiniai tyrinėjimai Lietuvoje* ir *Archeologičeskije otkrytija* (Maskva). Didžioji dalis tyrinėtų paminklų medžiagos paskelbta *Lietuvos TSR Aukštųjų mokyklų mokslo darbų serijoje Istorija* ir leidinyje *Lietuvos archeologija*. Universiteto archeologų straipsniai buvo spaustinami ir sunkiai prieinamame mokslo žurnale *Sovetskaja archeologija*. Aktyviai dalyvauta moksliniuose seminaruose, konferencijose, kongresuose Lietuvoje, Latvijoje, Estijoje, Rusijoje, Ukrainoje. Tačiau reikia pripažinti, kad mokslininkų ryšiai su kolegomis iš užsienio buvo labai riboti, orientuoti vien į rytus – Maskvą, tuometinį Leningradą,

Minską. Norint nuvežti kolegą archeologą net iš broliškos kaimynės socialistinės Lenkijos į Kernavę ar Kauną, reikėdavo gauti specialų leidimą. O JAV archeologo dr. Raimundo Sidrio nelegalus vizitas į Kernavę XX a. devintojo dešimtmečio pradžioje baigėsi Širvintų rajono saugumiečių specialiaja operacija – jis ir jų lydėjė Lietuvos

Algimantas Merkevičius (kairėje), Vytautas Daugudis (centre), Albinas Kuncevičius (dešinėje) Veršvų gyvenvietės tyrimų metu, 1986 m.

Algimantas Merkevičius (on the left), Vytautas Daugudis (centre), Albinas Kuncevičius (on the right) during archaeological investigations of Veršvai settlement, 1986

archeologai buvo suimti. Padėtis ēmė keistis tik Gorbačiovo *perestroikos* laikais, kai totalitarinis režimas pradėjo silpnėti, o virš ekspedicijos bazės vagonelių suplevėsavo viena pirmųjų Lietuvoje trispalvių. Tai buvo pirmieji ateinančios naujos nepriklaušomybės epochos, senosios socialistinės sistemos žlugimo ir Lietuvos archeologams atsivérusiu galimybių atkurti Archeologijos katedrą ir laisvai bendrauti su viso pasaulio mokslininkais ženklai.

LITERATŪRA

- Kulikauskas P., 1981. Archeologijos mokslo Vilniaus universitete. In: *Istorija*, XXI (1), p. 111–118.
- Kulikauskas P., 2003. Kelias į archeologiją. Vilnius.
- Luchtanas A., 1999. Archeologija Vilniaus universitete. In: *Archaeologia Lituana*. 1, p. 7–14.
- Тихонов И. А., 2003. Археология в Санкт-Петербургском университете. Историографические очерки. Санкт-Петербург.

ARCHAEOLOGY “UNDER THE FLAG OF LITHUANIAN SSR DEPARTMENT OF HISTORY”

ALEKSIEJUS LUCHTANAS

Summary

The development of archaeology in Soviet Lithuania has not yet received a more extensive study. Vilnius University (VU) was the only higher education institution that prepared archaeology specialists, and it ceased to do so after closing

the Archaeology and Ethnography Department in 1966. In 1973, the Lithuanian SSR Department of History established an Archaeology-Museology speciality. Even with limited possibilities, 120 archaeologists-museologists graduated until

the reopening of the Archaeology Department in 1990. During the archaeological fieldwork practice for students intended in the curriculum, the Lithuanian SSR Department of History used to organise scientific expeditions. Some were independent investigations, others were conducted with the Lithuanian SSR Institute of History of the Academy of Sciences. The focus was mainly on the Užnemunė hillforts and, since 1972, on large feudal centres in Eastern Lithuania. Maišiagala and Narkūnai hillforts were excavated. In 1979, the Kernavė archaeological site became the main VU archaeological research base. After ten years of VU excavation seasons, the State Archaeology and History Reserve was founded in 1989, and in 2004 the Kernavė archaeological

site was added to the UNESCO list of the World Heritage Objects. Archaeology students that went to Kernavė expeditions were introduced to fieldwork methods and performed natural science and chemical-physical tests on archaeological material. Foreign students also participated in the Kernavė expeditions. From 1966 to 1990, several VU archaeologists (1 to 4 people were working) successfully defended one habilitation and one doctoral dissertation, published several important monographs and scientific articles, and actively participated at scientific conferences. It was only after the reestablishment of Independence in 1990 that it became possible to reopen the Archaeology Department at Vilnius University.